

Ko e fakahinohino ki he fili Fakafofonga Falealea 'o e 2020 pea mo e fili fakahāloto.

E231 Tongan

Ke mahino 'a e ngaahi me'a ke fai pea mo e founa ke fai'aki 'a e fili 2020.

Fakapapau'i 'oku ke 'osi lēsisita pea 'oku tonu 'a e ngaahi fakamatala ko ia.

'E fiema'u ke ke lēsisita kae lava ke ke fili. Kuo pau ke ke lēsisita kapau kuo ke 'osi ta'u 18 pe toe motu'a ange ai pea ko e sitiseni Nu'usila koe pe kuo ke 'osi lava 'o nofo fonua (permanent resident) pea kuo ke 'osi nofo hokohoko 'i ha māhina 'e 12 pe toe lōlōa age ai 'i Nu'usila ni 'i he kuohili talu a ho'o mo'ui.

Lēsisita leva kae vave mo faingofua ange 'a ho'o fili

Kapau kuo ke 'osi lēsisita 'i he 'ene a'u ki he 'aho Sapate 13 'o Sepitema, 'e ma'u atu 'i he meili 'a ho'o fakamoimoi EasyVote 'i he uike 'e 2 kimu'a he 'aho fili.

'E fakahinohino atu 'i he fakamoimoi EasyVote 'a e feitu'u mo e taimi te ke fili ai pea mo e tokotaha te ke lava 'o fili ai. 'E 'oatu foki 'i he fakamoimoi ko ia 'a ho'o kaati EasyVote pea 'e vave mo faingofua ange ai 'a ho'o fili.

'E kei lava pe ke ke lēsisita hili 'a e 'aho 13 'o Sepitema ka 'e 'ikai lava ke ma'u atu ha'o kaati EasyVote. Pea 'e fiema'u leva ke fai 'a ho'o fili makehe (special vote) 'o toe fuoloa ange ai 'a e fai ho'o fili.

Lēsisita leva pe te ke vakai'i fakalelei pe 'oku tonu 'a e ngaahi fakamatala 'oku lolotonga lēsisita 'aki koe

'Oku faingofua 'a ho'o lēsisita fili pe ko hono vakai'i pe 'oku kei tonu 'a e ngaahi fakamatala fekau'aki mo koe 'i he lēsisita pea 'e ma'u ia mei he uepisaiti vote.nz 'o ke hū'aki 'a ho'o laiseni faka'uli Nu'usila, paasipooti pe ko hono fakangofua koe 'e he RealMe. A'utonu ki he uepisaiti vote.nz

'E lava pe ke ke lēsisita 'i ha taha 'o e ngaahi fai'anga fili mei he 'aho 3 'o Okatopa pe ko ho'o kole ha'o foomu lēsisita 'aki ha taha 'o e ngaahi founa ni:

- Telefoni 0800 36 76 56
- Tātohi (text) ta'etotongi 'a ho hinga pea mo ho tu'asila ki he 3676.

Fai leva 'a ho'o fili

Ko e Fili Fakafofonga Falealea 2020 pea mo e fili fakahāloto 'e fai ia 'i he 'aho Tokonaki 17 'o 'Okatopa. Fai ho'o fili kimu'a koe'uhi ke taimi si'i pe 'a ho'o tatali - 'e 'ikai fiema'u ia ke ke tali ki he 'aho fili 'o toki fili ai.

Fakaava mo kamata 'a e fili: 9.00 pongipongi Tokonaki 3 'Okatopa
Tāpuni 'a e fili: 7 efa'i 'o e 'aho fili, Tokonaki 17 'Okatopa

Kapau 'e lava, pea ke fili 'i he feitu'u 'oku ke nofo ai

'E vave mo faingofua ange ke ke fili ofi ki 'api na. 'E lava ke ke fili 'i ha fai'anga fili pe 'i he fonua ni ka 'e fiema'u ke ke toe fakafonu ha foomu makehe kapau te ke fili 'i ha feitu'u kehe ange mei he vāhenga fili kuo ke 'osi lēsisita ai.

Ko e taimi ke fakaava ai 'a e fai'anga fili pea mo e feitu'u ko ia

'E lava ke ke lēsisita mo fai ho'o fili 'i he fili fakafofonga Falealea mo e fili fakahāloto 'i ha fai'anga fili pe 'o kamata mei he 'aho Tokonaki 3 'Okatopa ki he 'aho 'o e fili, Tokonaki 17 'Okatopa.

'i he 'aho 'o e fili - Tokonaki 17 'Okatopa, 'e ava kotoa e ngaahi fai'anga fili mei he 9 pongipongi ki he 7 efa'i.

'E fakahinohino atu 'a e feitu'u fai'anga fili mo e taimi te nau ava ai 'i he uepisaiti vote.nz pe ko ha'o telefoni ki he **0800 36 76 56**.

'E lava ke ke fili 'i he ongo fili fakahāloto

'i he fili fakafofonga Falealea 'o e ta'u ni, 'e toe lava ke ke kau 'i he fili fakahāloto 'e 2. Ko e fili fakahāloto ko e fili 'i he fehu'i 'oku 'oatu ke ke tali. Te tau fili pe 'oku totonu ke fakahoko 'a e lao End of Life Choice Act 2019 'o lava ai 'e he kakai 'oku nau mo'ua 'i ha mahaki te nau mate ai, ke kole ke tokoni'i kinautolu ke nau mate. Te tau toe fili foki pe 'oku totonu ke hao fakalao 'a hono ngāue'aki tau'atāina mo fiemālie 'a e kanapisi.

'Oku 'oatu 'a e fakaikiiki ki he fili fakahāloto 'i he uepisaiti referendums.govt.nz

'E lava ke toe tākaki atu ha ngaahi fakahinohino fekau'aki mo e lēsisita pea mo e fili:

- A'utonu ki he uepisaiti vote.nz
- Telefoni **0800 36 76 56**
- Vakai'i 'emau [facebook.com/voteNZ](https://www.facebook.com/voteNZ)

Kapau 'oku ke 'ilo ha ni'ihi 'e 'aonga ki ai 'a e ngaahi fakamatala ni, kātaki 'o fakahoko atu ke nau 'ilo.

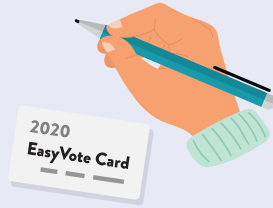
Ko e ngaahi fakahinohino fekau'aki mo e lēsisita pea mo e fili, 'oku lava ke ma'u atu ia 'i he lea kehekehe mei he episaiti vote.nz

Ko e founga 'eni hono fai 'a ho'o fili

1 'Alu mo ha'o peni pea mo ho'o kaati EasyVote

'E lava ke ke ha'u mo ha'o peni ke fai'aki 'a ho'o fili. Kapau 'e ngalo, 'oua te ke tokanga ki ai he 'e ma'u atu pe 'a e peni.

Ha'u mo ho'o kaati EasyVote he 'e toe vave ange ai 'a ho'o fili. 'E kei lava pe ke ke fili kapau 'oku ngalo pe 'ikai ke 'i ai ha'o kaati.

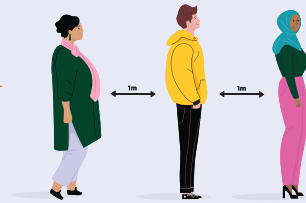
2 Faka'aonga'i 'a e faito'o fanofano 'oku 'oatu

Kimu'a pea toki 'oatu 'a ho'o pepa paloti, faka'aonga'i 'a e faito'o fanofano 'oku 'oatu.

3 Muimui ki he fakahinohino

'E 'i ai 'a e kau ngāue 'i he fai'anga fili te nau fakahinohino atu 'a e me'a ke fai pea mo e feitu'u ke fai ai. Te nau tokoni atu ki he tu'u laine ke hao kotoa 'a e kakai fili.

4 Ko ho'o fili 'i he fili falealea

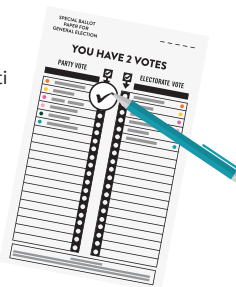
'I he fili fakaafongga Falealea, 'oku 'oatu 'a ho'o fo'i fili 'e 2 – ko e fili paati mo e fili fakaafongga vahenga fili.

Ko ho'o fili paati

'Oku fakafalala 'a e tokolahi 'o e kau fakaafongga 'o ha paati 'i Falealea 'i he fakakatoa 'o e fili 'i he ngaahi paati takitaha. Ko 'ene lahi ange 'a e fili 'oku ma'u 'e ha paati pea ko e lahi ange ai pe ia 'a honau kau fakaafongga 'i he Falealea.

'E fai 'a ho'o fili mei he lisi 'o e ngaahi paati politikale 'o tatau ai pe pe 'oku ke 'i he Lēsisita Fili Maori pe lēsisita fili fakatokolahi.

'I ho'o pepa paloti, tiki'i 'a e hingoa 'o e paati 'oku ke loto ki ai.

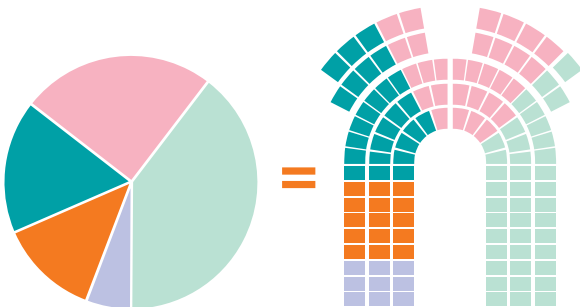
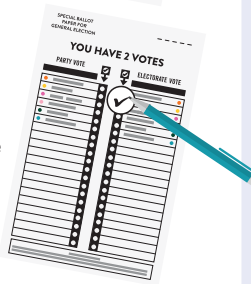

Ko ho'o fili vahenga fili

Ko ho'o fili vahenga fili (electorate vote) ko ho'o fili 'i ia 'a e kaniteiti 'oku ke loto ke hoko ko e fakaafongga Falealea ma'ae feitu'u 'oku ke nofo ai. Ko e kaniteiti 'e lahi taha 'a e fili ai 'a ho mou vahenga fili, 'e hoko ia ko ho'o mou fakaafongga Falealea.

Kapau te ke 'i he Lēsisita Maori, te ke fili 'i ha vahenga fili Maori. Kapau te ke kau 'i he lēsisita fakatokolahi, te ke fili 'i ha kaniteiti 'o ha vahenga fili fakatokolahi.

Faka'ilonga'i 'aki ha tiki (tick) 'i he tafa'aki 'o e hingoa 'o e kaniteiti 'oku ke loto taha ke ne fakaafongga 'i ha homou vahenga fili.

Ko e lahi 'o e 'inasi 'i he fili paati = fika'i mo fakatatau ki ai 'a honau 'inasi fakaafongga 'i Falealea

5 Fili 'i he fili fakahālotu

'I ho'o pepa paloti fakahālotu, fili 'aki ho'o tali 'a e fehu'i 'i he fakahālotu. Tiki'i 'i he tafa'aki 'o e 'Yes' pe ko e 'No'.

'Oku ke fai'teliha pe te ke fie fai 'a e fili fakahālotu pe 'ikai. 'E lava ke ke fai pe ha fili fakahālotu 'e 1 kapau ko ho loto ia.

6 Fa'o 'a ho'o pepa paloti 'i he puha fa'o'anga paloti

7 Faka'aonga'i 'a e faito'o fanofano kimu'a pea ke toki 'alu

'I ho'o hu atu ki tu'a, faka'aonga'i 'a e faito'o fanofano 'oku 'oatu. Pea ko ia leva – kuo ke 'osi lava 'o fili.

Faingata'a ke ke a'u ki ha fai'anga fili?

Kapau 'oku faingata'a ke ke 'alu ki ha fai'anga fili pe 'oku 'ikai lava, 'oku 'i ai 'a e ngaahi founga ke ke kei lava pe 'o fili.

Kapau 'oku ke nofo 'i ha 'api tauhi vaivai pea 'oku 'ikai lava ke ke 'alu ki ha fai'anga fili, 'e lava ke fetu'utaki atu 'a e 'Ofisa Fai'anga (Returning Officer) ki he pule 'o e nofo'anga ke tokoni'i ke fai ha fili.

Kapau 'e 'ikai te ke lava atu ki ha fai'anga fili koe'uhi 'oku ke tokoto 'i falemahaki, 'e lava 'e hao kāinga pe kaume'a 'o 'oatu 'a ho'o pepa paloti 'o kamata 'i he 'aho 3 'Okatopa.

Kapau 'oku 'ikai te ke lava ki ha fai'anga fili kapau 'oku ke puke pe faingata'a'ia ke ke 'alu holo, 'e lava ke ma'u atu ha tokoni kae lava ke ke fili. 'Oku tēnaki atu ki he fakahinohino ni 'i he **vote.nz** pe telefoni **0800 36 76 56** 'o fakahā atu 'a e ngaahi me'a 'e ala fai.

Fili mei muli

'E lava ke ke lēsisita mo fili mei muli mei he 'aho Pulelulu 30 Sepitema 'o a'u ki he 7 efiāfi, Tokonaki 17 'Okatopa (taimi NZ).

Ko e founga vave mo faingofua taha ke fai'aki ha fili mei muli, ko hono 'a'auhifo (download) mei he uepisaite **vote.nz** 'a e pepa paloti fakaafongga Falealea mo e fili fakahālotu.

'E ngali lava ke ke fili 'i ha fai'anga fili 'i muli pe ko ho'o kole ke meili'i atu 'a ho'o pepa paloti kia koe 'i muli na. 'Oku fakafalala 'a e ngaahi founga ni ki he tūkunga 'o e COVID-19 'i he feitu'u 'oku ke 'i ai. Vakai'i 'i he **vote.nz** 'a e fakahinohino fakamuimui taha ki he fili mei muli.

Kapau 'oku ke fiema'u tokoni ke ke fili mei muli pea ke kātaki 'o fetu'utaki mai.

Telefoni mei tu'apule'anga: +64 9 909 4182 ('o fakatatau ki he totongi 'o e telefoni tu'apule'anga)

Telefoni mei Nu'usila: 0800 36 76 56

Fiema'u tokoni ki hono lau mo tohi'i 'a ho'o pepa paloti?

'E lava ke tokoni'i koe 'e hao fāmili, kaume'a pe ko e 'ofisa 'i he fai'anga fili ke ke lava 'o lau mo faka'ilonga'i/tohi'i 'a ho'o pepa paloti. 'E lava 'a e tokotaha ko ia ke:

- mo fakatou hu ki he feitu'u kuo puipui'i ke fai mei ai 'a ho'o fili
- lau 'a e fakamatala mo e fakahinohino 'i he pepa paloti
- faka'ilonga'i pe tohi'i 'a ho'o fili kapau te ke kole ke fai ia.

'E 'ikai lava ke ne talaatu pe ko hai 'oku totonu ke ke fili ai 'i he fili fakaafongga Falealea pe ko ho'o fili fakahālotu.

Kapau 'oku ke kui, meimei kui pe faingata'a'ia fakasino 'o 'ikai te ke lava 'o tohi'i 'a ho'o fili 'i he pepa paloti, 'e lava ke ke fili'aki 'a ho'o telefoni ke talangutu pe.

'E fiema'u ke ke lēsisita ke ngāue'aki 'a e founga ni. Telefoni **0800 028 028** 'o fili'i 'a e option 1 'o lēsisita.

'E lava ke ke lēsisita 'o kamata mei he Monite 14 Sepitema 'o a'u ki he 7.00 efiāfi Tu'apulelulu 15 'Okatopa.

A'utonu ki he **vote.nz** 'o ma'u ai 'a e tēnaki ki he fakahinohino ni.